

קורבנות עינויים בהפגנה למען זכויות פליטים מול משרד הפנים בתל אביב, בפברואר צילום: יותם רונן/אקטיביסטיילס

“בכל מקום שהייתי היה רק רע, לא הייתי אף פעם במקום שהיה טוב. ואני חי”

בסדרת עדויות שמתפרסמת כאן לראשונה חושפים פליטים מאריתריאה, ניצולי מחנות העינויים בסיני שהצליחו להגיע לישראל, את זוועות השבי והטראומות הקשות. מסמך ליאת שליזינגר

על פי ההערכות שוהים כיום בישׂ ראל 53 אלף מבקשי מקלט מאפי ריקה, מתוכם כ-7,000 הם קורבנות שעברו עינויים בסיני. דו"ח חדש של עמותת א.ס.ף (ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל) על מצב הניצולים ומקבץ עדויות חדש שנחשף כאן שופכים אור על עומק השבר שבו נמצאים אלו שהצליחו לשרוד ושחיים בישראל ועל חוסר המענה לבעיותיהם. גם דו"ח מבקר המדינה שפורסם בשבוע שעבר מותח ביקורת קשה על משרד הרווחה והממשלה שמגלגלים את הטיפול בקורבנות העינויים על משרד המשפטים ועמותת א.ס.ף ומציין במפורש כי "אנשים אלה זכאים לטיפול מסודר ותומך ככל שיכולה מדינת ישראל להעניק, ולכל הפחות ככל שצריך לקבל קורבן סחר שנכנס למקלט, על פי החלטת ממשלה".

עד כה, התגובה של הרשויות בישראל ובעולם למחנות העינויים, שהעדויות הראשונות לגביהם הן מ-2009, נעה בין התעלמות לשתוף פעולה על ידי השבת קורבנות שברחו למענים שלהם. רק באחרונה

התעוררה הקהילה הבינלאומית כדי לפעול בנושא ובחודש מרץ אשתקד קראו 24 מדינות חברות באו"ם להפסיק את העינויים וקראו למדינות המארחות את ניצולי העינויים שלא לעצור אותם, לספק להם שירותי תיקון ולאפשר להם נגישות לבקשת מקלט. בינתיים התרבו העדויות על הקמת מחנות נוספים בלוב, וחטיפה של אנשים למחנות עינויים בסיני מתוך מחנות פליטים בסודן, בישראל, רק 250 קורבנות הוכרו כנפגעי סחר בבני אדם והם זכאים לתמיכה ושיוקום מטעם המדינה המתגלם בסיוע משפטי, אשרת עבודה ושהייה שיקומית למשך שנה. חלק מהקורבנות נכלאו בכלא סהרונים עד ששוחררו בעקבות עתירה מיוחדת של האגף לסיוע המשפטי במשרד המשפטים.

בא.ס.ף מוחים נגד הרציונל השיקומי התחום רק לתקופה של שנה. "באופן מיידי עם תום השנה הם מאבדים את אשרת העבודה והתמיכה. המדינה משקיעה באנשים ובמקלטים הללו והופך, נגמרת השנה והסטטוס שלהם משתנה מקורבנות למסתננים", אומרת אורית מרום, מנהלת תחום פעילות ציבורית בא.ס.ף. אך מה עולה בגורלם של קורבנות עינויים שלא הוכרו על ידי המדינה ואינם זכאים לסיוע? הם אמנם

חופשיים, אבל כמו יתר מבקשי המקלט הם חסרי מעמד אין להם גישה לשירותי בריאות ורווחה. אין להם אישור רשמי עבודה רשמיים. חלקם מתגוררים ברחוב. בני המול משתכנים עם קרובי משפחה. מהדו"ח עולה כי רבים מקורבנות העינויים שנמצאים בישראל מתמודדים עם מצב של פוסט טראומה והתמודדות נפשית ופיזית מורכבת עם תסמינים כגון קשיי שינה, סיוטים, התפרצויות זעם, טראומה, דיכאון וחרדה. בדיון מיוחד שהתקיים בוועדה לענייני זרים בכנסת סיפר עידו לוריאה, נציג ארגון רופאים לזכויות אדם, כי קורבנות רבים מתקשים לתפקד כתוצאה מהעינויים. חלקם סובלים מפציעות חמורות וצלקות באזור כפות הרגליים, תוצאה של כבידה במשך שבועות וחודשים לקיח, או ממומים חמורים בירייה. לעתים שברו הסוחרים בסיני את עצמות הירייה של המוחזקים. ללא טיפול לאורך זמן, התאחו עצמות הירייה של הקורבנות בצורה מעוותת.

בעקבות לחץ של ארגוני זכויות האדם, האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים ונציבות האו"ם לפליטים, השתפר מעט המענה מצד הרשויות, אולם הוא עדיין מצומצם ואינו מספק. לפני שלושה חודשים, בעקבות יוזמה משותפת של משרד הבריאות ונציבות האו"ם

לפליטים נפתחה מרפאת "גשר" לבריאות הנפש לחסרי מעמד, מבקשי מקלט וקורבנות סחר והיא פועלת לצד פעילות של מרכז יום וכמה מקלטים לקורבנות. אולם המענה אינו מספיק. בנוסף, הסיוע כמעט כולו ניתן אך ורק באזור תל אביב ואינו נגיש לקורבנות החיים הרחק מהעיר.

"על פי הנתונים של רשות ההגירה, ב-2013 נכנסו כ-40 אנשים לישראל, וב-2014 נכנסו רק בודדים. כמי עט שלא מגיעים מבקשי מקלט או קורבנות עינויים, בין היתר בגלל הגדרה, מוסיפה מרום. "לטענה המרכזית של הרשויות – ססיוע לאנשים האלה ומתן תמיכה יעודרו הגירה – אין תקופה. אין יותר תירוצים. חיים פה אנשים שהם ניצולים של הזוועות הכי גדולות. הקבוצה הזאת הגיעה לפה והיא מבקשת את העזרה שלנו. טיפול בשעת חירום עולה למערכות הציבוריות הרבה יותר מאשר טיפול מניעתי. אנחנו נתקלים בסיביל האנושי בהתגלמות הכי כואבת שלו – נשים וגברים ששרדו בנס. כששמעתי את הסיפורים האחרונים לא הפסקתי לחשוב על הרוע האנושי של הסוחרים. למה הבן-אדם לא הסתפק בלקשור את האשה הזאת מהרגליים והיה צריך להשחית לה את האיברים? זאת

יצירתיות חיינית כזאת, סאדיזם לשמו. הקורבנות נשארים מרוסקים לגמרי. החובה הכי בסיסית שלנו היא להושיט להם יד".

התלאות לא נגמרות כמוכן כאשר מבקשי המקלט משתחררים מן השבי. לחץ רב מושם על השוודרים להחזיר את החוב לקרובי משפחותיהם ולהשתלב במהרה בשוק העבודה. ככל שהולך הזמן ומתברר כי הם אינם מסוגלים לעבוד, האמפתיה אליהם יורדת. העובדה שהקהילה מתקשה לסייע ולהעניק לקורבנות את הטיפול שהם צריכים, לצד שאלת החוב העומד והתלוי, גרמה לרבים מהקורבנות מועקה גדולה עד נידוי עצמי מהקהילה. הדבר הבולט ביותר שעולה מהדו"ח הוא שלניצולים בישראל מחכה עבודה רבה של התמודדות עם טראומות קשות, בנפש ובגוף. אלו העדויות שלהם, כפי שסיפרו לאנשי א.ס.ף.

1 "כל כך מסריח שאתה לא מאמין שזה בני אדם" עדותו של ע'

"קשרו אוחנו שממנה אנשים ביחה. נתנו להם אחד לכולם לכל יום, וחצי בקבוק מים. הבוס שלהם הגיע, קוראים לו אבו עבראללה. הוא

הביא צינור מפלסטיק והצית אותו. הוא התחיל לטפטף את הפלסטיק המותך עלינו בגב ונתן לנו את חוקי המקום:

- 1) 20 מכות בגב שלוש פעמים ביום עד שנביא כסף.
- 2) אסור לגרד את הפלסטיק שנתקע בגוף.
- 3) מקבלים שני לחמים שצריכים להספיק לכל האנשים לארבעה ימים.
- 4) כולם עושים שתן בשקית ואסור לעשות צואה. לכולנו היו דלקות ומוגלה ומסריח ותולעים בפי צעים. כל כך מסריח שאתה לא מאמין שזה בני אדם".

כיום ע' סובל מפוסט טראומה, מתקשה ליצור קשרים חברתיים ולשמור על מקום עבודה, מתקיים מנרבות וזקוק לטיפול פסיכיאטרי ורפואי.

2 "החוטפים צעקו עליה ובעטו לה בראש עד שמתה" עדותה של ק'

"אחותי ואני היינו חטופות חודשיים בסיני. הנהג אמר שאנחנו הייבות לגייס 66 אלף דולר כדי להי שתחרה, 33 אלף כל אחת. בלילות החוטפים אנסו את אחותי, צרבו אותה בגב וחישלמו אותה. כשהבינו

עינויים בסיני "כופר נפש"

◄
המשפחה שלנו הצליחה לשלוח מספיק כסף כדי לשחרר רק אחת מאיתנו, הרביצו לנו. אחותי כבר היתה אז פצועה אנושות מהעינויים שעברה. היא לא יכלה לעמוד, אבל החוטפים צעקו עליה שוב ושוב שתעמוד, בזמן שהם בועטים בראש שלה עד שמתה. אז הייתי צריכה עוד המישה חורשים עד שהי כסף מההורים שלנו הגיע. המבריחים היו זקוקים לי כי דיברתי ערבית ויכולתי לתרגם אותם. זאת הסיבה שנשארתי בחיים, ואחותי לא".

ק' צריכה להחזיר עד היום חובות גדולים לאנשים ששילמו על השחרור שלה מסיני. בתקופה האחרונה יש לה פחות סיוטים מבעבר.

3 **"ההורים שלי מכרו את כל רכושם כדי לשלם את הכופר"**
עדותו של ט' "הכניסו אותנו לכניין עם דלת מברזל. שלוש בנות היו בחדר אחד וכל הבנים בחדר אחר. ראינו לחם מהצר השני של הרדת, אבל לא יכולנו להגיע אליו כי היינו קשורים. אם אחד מאיתנו היה צריך ללכת לשירו' תים, כולם היו צריכים ללכת איתו כי היינו מחוברים אחד לשני. קשרו אותנו כל כך חזק שהידיים דיממו. באיזשהו שלב כיסו לנו את העיניים. ידעתי שאני במ' צב של חיים ומוות. לא היה לי למי להתקשר ולבקש כסף, אז המורגמן האריתריאי של החוטפים אמר לי שאני אמות שם. הוא עינה אותנו הכי חזק מכולם. הוא אמר שכשנשלם, הם ישחררו גם אותו. הוא נתן לנו בקבוק מים אחד לכולם, ואז הרביץ לנו. ככה איברתי את השניניים שלי. הוא הרביץ לנו כל כך הרבה שהחרר הסריח מרוב פצעים. כל כך הרבה זמן לא קיבלנו אוכל שלא הצלחתי ללכת. לקחו אותי לתוך גדר תיל עד שכל הגוף שלי היה מכוסה בדם. ההורים שלי מכרו את כל מה שהיה להם כדי לשלם את הכופר ולשח' אותנו לכיוון ישראל אחרי עשרה חודשים בסיני. נתנו אותנו למבריח עם עוד סודניים, שלא היו בסיני. הם ראו אותנו והתחילו לבכות. הם סחבו אותי עד הגבול". ט' סובל גם היום מסיוטים ביום ובלילה, ולא יכול לנעול נעליים בגלל הפגיעות הקשות ברגליו. בעקבות מצבו הפיזי והנפשי לא הצליח למצוא עבודה, אבל הוא ממשיך לחפש.

4 **"הכו אותי ביום ובלילה. הרבה מאיתנו הפכו לעקרים"**
עדותו של ט' "אחרי שנחטפתי בסודן העבירו אותי לבדואים בסיני. הם החזיקו אותי במערה, עינו אותי וביקשו ממני כופר של 3,000 דולה. כשהמשפחה שלי באריתריאה הצליחה איכשהו להשיג את הכסף, הייתי בטוח שיש' חררו אותי. אבל הם לא עשו את זה, ורק ביקשו עוד 44,000 דולה. אמרתי להם שעדיף שיהרגו אותי, כי המשפחה שלי לעולם לא תוכל להשיג סכום כזה. הם לא ויתרו, והמשיכו להכות אותי בכל הגוף, יום ולילה. הרבה מאיתנו הפכו לעקרים. במשך שבעה חודשים החזיקו אותי מתחת לאדמה, בידיים כבולות ורגליים בשלשלאות. היכו אותי בכל הגוף, שברו לי עצמות במקלות וכמוטות ברזל. הצלקות עוד שם". היום ט' חי ויושן ברחוב. הוא מתקשה לעבור בגלל הכאבים בגבו וברגליים, שהחמירו בחורף האחרון.

5 **"הבדואים אנסו אותי. בישראל כלאו אותי בסהרונים"**
עדותה של א' "כשברחתי מאריתריאה הגעתי למחנה פליטים בסודן, ומשם הברואים לקחו אותי לסיני. היו איתי עוד

16 גברים. בסיני המבריחים דרשו ממני 35 אלף דולר כדי לשחרר אותי. למשפחה שלי לקח המישה חודשים לגייס את הכסף. בינתיים הברואים אנסו וחנקו אותי. כשהגעתי לישראל, כלאו אותי בסהרונים לשנה וחצי. היום אני גרה עם בעלי ומנסה לחזור לעבודה בעלי לא יודע מה שעבר עלי בסיני".

א' צפויה לעבור במסגרת יישוב מחדש לשוודיה בהמשך השנה, שם תוכר כקורבן עינויים ותוכה לטי' פול בריאות, נפשי ושיקומי שלא ניתן לה בישראל.

6 **"אם הם עייפים, הם משתמשים בשוקים חשמליים"**
עדותו של פ' "הכניסו אותנו לחדר מבטון. אין בו אור, רק נרות, וכל הזמן שומעים רעשים של צעקות ובכי. הם אמרו: 'בשביל לצאת מפה תצטרכו לשלם. אם לא תשלמו לבקש מהם כסף, אמרים שאתה משקר ומתחילים את העינויים. איש אחד מת מהמכות מול כולם. כשכולם איתי כבר היו חלשים מאוד ואני קצת יותר חזק והיה לי מזל, שברו את האצבעות של כולם, ולי אמרו: 'אתה בא

"אחרי שלושה ימים היו באים ונותנים קצת אוכל ומים, אבל לפני זה מרביצים. הכניסו את הידיים שלנו למים רותחים, חישמלו אותנו. בהתחלה היינו מתחת לאדמה, אבל אחרי שבוע לקחו אותנו למדבר וקשרו אותנו. אם מישהו היה מת היו מכסים אותו וזורקים אותו במדבר"

איתנו' וישחררו את השרשרת שלי. היה שם איש מאוד רזה ואת הגופה של האיש שמת. ביקשו ממני ומהאיש הרזה לחפור לו קבה. אחרי שחפרנו קברנו אותו. אחרי זה לקחו אותנו בחזרה למחנה, כבולים ברגליים. כל יום העינויים יותר קשים. יש להם ווים מתתקרה, ואתה תלוי מהידיים כל הלילה. אם הם עייפים, הם משתמי' שים בשוקים חשמליים. אם לא, הם מרביצים עם חוטי ברזל באזניים, בראש, ברגליים. מכות עם מקלות נחי שב קל. זה ממש כואב, אבל אחר כך אתה מעדיף את המקלות על הדברים האחרים".

פ' עובר כיום בעבודות מזדמנות בהיקף מצומ' צם ונתמך על ידי תברים. הוא עדיין זקוק לטיפולים רפואיים בעקבות מכות החשמל שעבה חבריו לא יוד' עים מה שעבר עליו בסיני.

7 **"עם ברזל חם עשו לי חור ברזל. אנסו אותי"**
עדותו של פ' "היינו מחוברים כבולים שמונה אנשים בכל שר' שרת. לא ידענו אם יום או לילה, לא ישנו. ניהשתי שזה בוקר כשהיו מגיעים ומכים אותנו עם חוטי חש' מל בכפות הרגליים. כל יום היו מכים ככה. בלילה היו שורפים את העור. היו גם שלוש נשים, ואנסו אותן כל הזמן. לא ראינו אותן, אבל שמענו. את הג' ברים הכריחו לאנוס, ומי שסירב היכו אותו. אמרתי לחוטפים שאני לא יכול לשלם, אז שרפו את הגב שלי עם פלסטיק והכניסו לי את הרגליים למים רותחים. עם ברזל חם עשו לי חור ברגל. אנסו אותי. החוטפים הורידו את סכום הכופר שלי ל-25 אלף דולה, אבל גם

את זה לא יכולתי להשיג. המישה חודשים ו-20 ימים הייתי אצל החוטפים בסיני. בלית ברירה ההורים שלי מכרו את הבית שלהם כדי לשלם. אחרי שהכסף עבר הורידו את השלשלאות מהידיים והרגליים והורידו את כיוסי העיניים, ושניים לקחו אותי לגבול עם ישראל. לא יכולתי לעמוד, וחלתי על הידיים ועל הבטן".

אחרי שעתיים של זחילות פ' נמצא על ידי חיילים ישראלים, שלא היו בטוחים אם הוא פלסטיני או אריי תריאי. כשהשתכנעו שהוא אריתריאי, הועבר לבית החולים סורוקה, ומשם לכלא סהרונים.

8 **"כשהצלחנו לשלם את הכסף, מכרו אותנו לאחרים"**
עדותו של ג' "ברחתי לסודן, משם הראשירה (שבט בדואי, ל"ש) תפסו אותי ואת מי שהיו איתי. חודש היינו אוזקים בלי אוכל – יום כן, יום לא. בשלב הזה החוטפים דרשו 1,500 דולר כופה. במשך שמונה ימים קיבלנו אוכל, ואז אוזקו אותנו וביקשו כופר של 3,500 דולה. כשהצ' לחנו לשלם את הכסף, מכרו אותנו לחוטפים אחרים. הם ביקשו ממני 50 אלף דולה. נתנו לנו לחם קטן ומים בקופסה של רוטב עגבניות לכולם. כבולים בשלש' לאות, עם מחסום בעיניים, היו מרביצים לנו ושורפים פלסטיק על הגוף, תולים אותנו מהתקרה, הכל עם עיניים מכוסות. 17 איש מתו שם". אחרי שקרוביו של ג' העבירו את הכופר לחוטפיו, הוא ושאר החטופים שאיתו שוחררו בלב המדבר. שלו' שה מתוכם נתפסו על ידי חיילים מצרים ולא ברור מה עלה בגורלם. שניים מתו מפצעייהם בדרך. עשרה, ובהם ג', הגיעו לישראל.

9 **היתה מגיפת שלשולים. כל מי שסבל מזה מת"**
עדותו של ב' "אחרי ששרפו עלי פלסטיק בגב ובהזה, לא יכולתי לשכב. היה לי קר מאוד, לא יכולתי לסבול את הקור. היתה לנו קערה אחת לצרכים, ולבשתי את אותם בגי דים שאיתם ברחתי מאריתריאה. לא יכולנו להתרחץ. קשה לי להיזכר בזה. היתה מגיפה נוראה של שלשולים, כמעט כל מי שסבל מהם מת. כל יום וזו מענים אותנו. זה היה קבוע. באמצע היום היו מרביצים, אבל לא כואב כמו שבלילה. אחרי שלושה ימים היו באים ונותנים קצת אוכל ומים, אבל לפני זה מרביצים. הכניסו את הידיים שלנו למים רותחים, חישמלו אותנו. בהתחלה היינו מתחת לאדמה, אבל אחרי שבוע לקחו אותנו למ' דבר וקשרו אותנו. אם מישהו היה מת היו מכסים אותו וחורקים אותו במדבר בכל מקום שהייתי היה רק רע, לא הייתי אף פעם במקום שהיה טוב. ואני חי".

ב' שוחרר רחוק מהגבול, ולא יכול היה ללכת. הוא הלך על ארבע עד שהגיע לכביש, ונרדם עליו באפיסת כוחות. חיילים ישראלים מצאו אותו ולקחו אותו ליש' ראל. בישראל חיפש עבודות, אבל לא הצליח להחזיק מעמד בהן. עד היום הוא מתקשה לאכול, סובל מצל' קות בגופו ומרוכא מאוד.

10 **"ואז חתכו לי את האצבעות עם סכין"**
עדותו של א' "ברחתי לסודן ב-2010, ואחרי שנה הברואים לקחו אותנו. דרשו ממני 5,000 דולר כופר. ארבעה אנשים תפסו אותי בו זמנית, הכניסו אותי לחדר, קשרו אותי והרביצו לי. אחרי זה, ארבעתם החזיקו לי את הידיים מאחורי הגב. הכריחו אותי לעמוד עם הידיים שלי על הקיר – ואז חתכו לי את האצבעות עם סכין". כשא' הגיע לישראל הוא נכלא בסהרונים. הוא שתק לאורך כל השהות שלו בכלא, כי החוטפים הברואים איימו שאם יספר מה שעשו לו, הוא יוחזר לסיני והם יהרגו אותו. ■

את זה לא יכולתי להשיג. המישה חודשים ו-20 ימים הייתי אצל החוטפים בסיני. בלית ברירה ההורים שלי מכרו את הבית שלהם כדי לשלם. אחרי שהכסף עבר הורידו את השלשלאות מהידיים והרגליים והורידו את כיוסי העיניים, ושניים לקחו אותי לגבול עם ישראל. לא יכולתי לעמוד, וחלתי על הידיים ועל הבטן". אחרי שעתיים של זחילות פ' נמצא על ידי חיילים ישראלים, שלא היו בטוחים אם הוא פלסטיני או אריי תריאי. כשהשתכנעו שהוא אריתריאי, הועבר לבית החולים סורוקה, ומשם לכלא סהרונים.

8 **"כשהצלחנו לשלם את הכסף, מכרו אותנו לאחרים"**
עדותו של ג' "ברחתי לסודן, משם הראשירה (שבט בדואי, ל"ש) תפסו אותי ואת מי שהיו איתי. חודש היינו אוזקים בלי אוכל – יום כן, יום לא. בשלב הזה החוטפים דרשו 1,500 דולר כופה. במשך שמונה ימים קיבלנו אוכל, ואז אוזקו אותנו וביקשו כופר של 3,500 דולה. כשהצ' לחנו לשלם את הכסף, מכרו אותנו לחוטפים אחרים. הם ביקשו ממני 50 אלף דולה. נתנו לנו לחם קטן ומים בקופסה של רוטב עגבניות לכולם. כבולים בשלש' לאות, עם מחסום בעיניים, היו מרביצים לנו ושורפים פלסטיק על הגוף, תולים אותנו מהתקרה, הכל עם עיניים מכוסות. 17 איש מתו שם". אחרי שקרוביו של ג' העבירו את הכופר לחוטפיו, הוא ושאר החטופים שאיתו שוחררו בלב המדבר. שלו' שה מתוכם נתפסו על ידי חיילים מצרים ולא ברור מה עלה בגורלם. שניים מתו מפצעייהם בדרך. עשרה, ובהם ג', הגיעו לישראל.

9 **היתה מגיפת שלשולים. כל מי שסבל מזה מת"**
עדותו של ב' "אחרי ששרפו עלי פלסטיק בגב ובהזה, לא יכולתי לשכב. היה לי קר מאוד, לא יכולתי לסבול את הקור. היתה לנו קערה אחת לצרכים, ולבשתי את אותם בגי דים שאיתם ברחתי מאריתריאה. לא יכולנו להתרחץ. קשה לי להיזכר בזה. היתה מגיפה נוראה של שלשולים, כמעט כל מי שסבל מהם מת. כל יום וזו מענים אותנו. זה היה קבוע. באמצע היום היו מרביצים, אבל לא כואב כמו שבלילה. אחרי שלושה ימים היו באים ונותנים קצת אוכל ומים, אבל לפני זה מרביצים. הכניסו את הידיים שלנו למים רותחים, חישמלו אותנו. בהתחלה היינו מתחת לאדמה, אבל אחרי שבוע לקחו אותנו למ' דבר וקשרו אותנו. אם מישהו היה מת היו מכסים אותו וחורקים אותו במדבר בכל מקום שהייתי היה רק רע, לא הייתי אף פעם במקום שהיה טוב. ואני חי".

מ דבר סיני, צהרי היום. על החול הצהוב טבר עות עקבות אדם. ברקע נשמע קולה של אשה בוכה. סצנת הפתיחה בסרט "כופר נפש" מכניסה את הצופה למסע לא שגרתי. מסע בין קולות וצלילים של אנשים שמתקשרים מהשבי. חשיפה לשיחות טלפון שבוקעות מתוך סיוט בלהות של עינויים. על הקו עולים אנשים מעונים, זועקים, מתחננים על חייהם. הסצנות מתחלפות בין שיחות ושביר עיוותי. "אם איהלץ מהגיהנום הזה, זה יהיה כמו להיוולד מחדש", אומר אחד מהם. שיחת הטל' פון נקטעת. שוב שיחה. "שני אנשים מתו פה הלילה! בבקשה! שלחו עזרה". מרון אסטפנוס, שדרנית רדיו אריתריאית המתגוררת בשוודיה, היא זו שמשדרת את הקולות הללו ומראיינת את המעונים. אלו קולות שאיש לא רוצה לשמוע. קולות של אנשים שבורים, שנשברים מדי יום עוד קצת, תחת מסכת התע' ללויות ועינויים אכזריים. רבים מהמעונים שאסטי פנוס מראיינת ושקולם נשמע בסרט אינם חיים היום. "כופר נפש", סרט הביכורים הדוקומנטרי של קרן שעיו – שנע על ציר ישראל, שוודיה ומצרים – עוקב אחר אסטפנוס, המראיינת בתוכנית הרדיו שלה אלפי שבויים ששהוים במחנות העינויים בסיני. מאז 2009, החלו להגיע יותר ויותר עדויות שלפיהן פועלת כטי' ני תעשיית עינויים אכזרית שמפעילים מבריחי אדם בדואים בצפון סיני, אשר חוטפים את מבקשי המקלט שעושים את דרכם לישראל דרך מצרים. באחרונה, בשל הירידה במספר מבקשי הכניסה לישראל מאפי' ריקה בעקבות הקמת גדר בגבול, נחטפים אריתריאים ממחנות הפליטים בסודן ונמכרים לסוחרים שמוחי'

גדר תיל בסיני, מתוך הסרט. במהלך הסרט נסעה אסטפנוס לסיני, צילמה את הבתים שבהם מוחזקים המעונים וריאינה את השכנים צילום: יס דזקו וטורבלסי הפקות

רדיו קול העינויים

פליטים מאריתריאה שעוברים עינויים קשים עומדים במרכז סרטה התיעודי הראשון של קרן שעיו. רובם מוצגים רק בקולם, בשיחות מטלפונים ניידים, כשהם מבקשים מבני משפחותיהם לשלם את הכופר. קולות שאף אחד לא רוצה לשמוע ושאי אפשר לשכוח

ליאת שליזינגר

מימין: מרון אסטפנוס. משמאל: הקבר שהיה נקודת הפתיחה של עשיית הסרט צילום: יס דזקו וטורבלסי הפקות

ההצופה נחשף אליהם, אלא כאמור, הקולות שאינם נותנים מנוח. הצופה מוצא את עצמו חסר אונים לנוי' כח הקולות של אנשים מעונים, במרחק נגיעה מכאן, התחושה מחודדת אל מול תיאטרון האבסורד: במקום לחשוף את התופעה ולהביא לעצירתה, דווקא שיחות הטלפון המתבצעות ממחנות העינויים הן השמן בגלג' לי המכונה. קרובי המשפחות מטעינים לנמצאים בשבי דקות שיחה בטוקמן הפועל על מספר טלפון ישראלי. אם לא יעשו זאת, הברואים ימנעו מהם ארוחות. החו' טפים מענים את השבויים לפני ובמהלך השיחות הללו, כדי להגביר את הלחץ ולסחוט את קרובי המשפחות. וזו עובה.

אולם האבסורד הגדול ביותר הוא שהיום, כל אחד יכול להתקשר למחנות העינויים בסיני במחיר של כמה אגורות (הטלפון הוא בעל קידומת 054). באמי' צעים פשוטים למדי ניתן לגלות היכן הם ממוקמים בדיוק. חשבונות הבנק של סוחר האדם הללו ידועים לכל. כולם יודעים. אנשים רבים שהשתחררו ממים ממושך נהגו לספר כיצד הם חולמים "רק על שיחת טלפון אחת". השבויים כל הזמן מתקשרים, אבל אף אחד לא בא לעזרתם.

"בשורה התחתונה עולה שזה פשוט לא חשוב ◄

עינויים בסיני "כופר נפש"

מספיק. האנשים האלה מתים שם כל הזמן", אומרת הבמאית קרן שעיו. הסרט, שזכה בפרס הביכורים בפי סטיבל רוקאביב, הופק על ידי אסנת טרבלי וגלית כחלון ונתמך על ידי ים דוקו והקרן החדשה לישראל, ישודר ב-18 ביוני בערוץ ים דוקו. כל הכרטיסים להי קרנות שלו בפסטיבל נמכרו, והיתה דרישה גדולה להי קרנות נוספות שגם הכרטיסים להן נמכרו תוך דקות. "התגובה שהכי הרהימה אותי אחרי ההקרנות היתה כשאנשים אמרו שלא היה להם מושג שזה קורה. הייתי ממש בהלם. כבר יותר מחמש שנים שאנשים מדברים על זה. היו על זה כתבות, הרי האנשים האלה מסתווֹ בבים עם הצלקות פה לידנו".

איך את מסבירה את זה?

"אולי זה מנגנון הרחקה. אני לא יודעת איך להסִי ביר את זה. ראיתי גם שהרבה אנשים עשו השוואה בין מחנות העינויים לשואה. אולי בגלל שאנחנו מדברים על מחנות, ובסרט רואים את הבגדים והנעליים של האנשים שמתו פוזרים לאורך הגבול. הרבה אמרו לי 'זה כמו לדבר עם ניצולי שואה בטלפון'".

האחות הגדולה

שעיו בכלל התכוונה לעשות סרט אחר. היא התכִי וונה להתחקות אחר עקבותיו של אדם אלמוני שנקבר לצד מבקשי מקלט שגופותיהם נמצאו בגבול הישראלי המצרי. "אלמוני – מסתנן – 3/1092 נכתב על המצִי בה שלו. בזמן שבו ניסתה להתחקות אחריה היא נחשפה לשחיית טלפון שניהל אחד ממכריה בקהילה האריתִי ריאתי. "הוא בדיוק קיבל שיחה ממחנות העינויים. על הקו היו 20 אנשים, צועקים, בוכים, מתחננים לעזרה. שבוע לאחר מכן, הוא סיפר לי, 'זוכרת את האנשים האלו? כולם מתו'. באותו הרגע ידעתי שהסרט יעסוק במחנות עינויים. נשאבתי פנימה. לא יכולתי לעזוב את זה".

שעיו (34), ילידת רמת גן, גדלה לשני הורים, בעי צמח פליטים מלבנון ומסוריה שהגיעו לישראל בשִׁנות ה-60. סוגיות של זרות והגירה ליוו אותה תמיה "בבית היו מדברים ערבית ואני זוכרת שהתבנייתי בתור ילדה, כי הרגשתי שונה. גדלתי על סיפורים של בריחה ועל הציפון למצוא מקום בטוח". היא אומרת. כיום היא מתגוררת ביפו עם בן זוגה. לפליטים ומבקִי שי הגמלים החלה להתחבר בשנת 2007. "המפגש עם אסטפנוס ריאיינה אז אשה בשם סלאם, שהחזיקה בלתי חוקית ובהשלכות שלה. אני זוכרת שהבעייה הכי גדוֹ לה היתה שאין לפליטים בגדים. איפה היינו אז ואיפה אנחנו היום", היא מפטירה.

הסקרנות הזאת הביאה אותה למסע מאתגר בא־מריקה הלטינית, שם תיעדה מהגרות שגונבות את הגבול מגואטמלה לארצות הברית דרך מקסיקו על רכבות מסע. כששבה לישראל ב-2009 נחשפה לעי־דויות הקורבנות. אז החלו להגיע הראשונים ששרדו את מחנות העינויים והחלו להצטבר השמועות על מה שקורה מעבר לגבול. הכופר עמד "רק" על 3,000 דולר ומאז הוא זינק לסכומים של 30 אלף ואפילו 40 אלף דולה. העדויות היו קשות לעיכול, אולם הצלקות הוהוּת על גופות האנשים והתיאורים שחזרו על עצי־מם שוב ושוב לא השאירו מקום לדמיון. "מיד הבנתי שני דברים: הראשון הוא שזאת תופעה שהולכת לגִ־דול בטירוף. השני, לאף אחד לא יהיה אכפת ואף גוף בינלאומי לא יעצור את זה. חזיתי בדיוק באותו דפוס במקסיקו – אף אחד לא רוצה להתערב במשהו שעלול להתפרש כמקל על הגירה בלתי חוקית". וכך, בעוד ארצות המערב מגנות על גבולותיהן במחיר של העל־

צילום: אילה מלניקוב

במהלך הסרט נסעה אסטפנוס לסיני, צילמה את הכתים שבהם מוחזקים המעונים וריאיינה את השכִי־נים. בתחנת משטרה מקומית חישה בארכיון תמונות של מאות מתים רק כדי לגלות שהדמות שאותה הם מחפשים – טימנית – מתה ביהוד עם מאות אחרים. ניכר מהתמונות כי הגופות נקברו במצב ריקבון, ובעל ארגון מצרי שמסייע לעצורים קובל בפניה: "אני צריך עוד מקרים! 800 גופות של אריתריאים קבורים איפה שאת עומדת. תגידי לעולם שאני צריך מקרים!". אסטפנוס נותרת אילמת לגודל הוועה.

שלם או לא לשלם?

אסטפנוס נהגה להעביר כספים רבים שנועדו לפי־דות שבויים אריתריאים באמצעות חשבון הבנק שלה עד שנכנסה ל"רישימה השחורה" של חברת האשראי בקהילה האריתריאית בישראל חששו בהתחלה להי־ציף את הדילמה המוסרית – האם לשלם את הכופר ולעודד סחר בבני אדם? או להפסיק לשתף פעולה עם הסוחרים ולשלם על כך במחיר של חיי אדם שבויים? בסרט ניתן לראות את התהליך שהקהילה עוברת בהתמודדות עם השאלה הזאת, מנהלך כמה איספות מקומיות בגינת לוינסקי. "זאת שאלה שהקהילה הת־חבטה בה והיא החליטה בסופו של דבר שמפסיקים לשלם. זה החזיק כמה ימים עד שמישהו שילם. לי היה ברור מהתחלה מה התשובה שלי לדבר הזה", אומרת שעיו.

והיא?

"ברור שמשלמים".

למרות שזה המנגנון שמשמר את האבזרויות הזאת?

"אם בן אדם שאני אוהבת היה שם הייתי משלמת ולא משנה מה. לא הייתי מקריבה את חייו של אף אחד. ברור לי שזה מתחזק את זה. כל הכסף שעובר לידים של הסוחרים רק מגביר להם את התיאבון. מצד שני, הפתרון לא יבוא מזה והוא לא צריך לבוא על חש־בונם של בני אדם, אלא צריכה להיות פה התערבות בינלאומית".

איך האריתריאים מגייסים את הכסף? מדובר בכסומי עתיק.

"קחי לדוגמה את הדמות שאנחנו מלווים, עמניאל, שמנסה להציל את אשתו. הוא השיג 10,000 דולר מהי־משפחה שלה באריתריאה שמכרה את כל רכושו ועוד 10,000 דולר מהמשפחה שלו. פה בתל אביב, עמניאל עבר מבית לבית כדי לגייס כסף. כל אחד יודע שהוא

צריך לשים משהו, אפילו מאה דולה. נדהמתי מהעוצ־מה של הקהילה שמצד אחד חיה בחוסר אונים מוחלט ומצד שני מפגינה כוז סולידריות. אני בעצמי עזרתי לו לגייס תרומות בזכות כתבה שעזרתי לו לפרסם בוואלה; שם נתתי את כתובת המייל שלי. גייסנו לו 6,000 דולה. היה אדם שתרם כמעט את כל הסכום".
החלק הזה הוא מופיע בסרט. מה גרם לך לעשות את זה?

"זה לא צולם ולא תועד. עשיתי את זה כי עוד רגע התינוק שלו היה מת בשבי אם הם לא היו יוצאים משם. תינוק בן שלושה חודשים. יש מצבים שבהם אי אפשר להישאר אדישה. חשבתי שזה יהיה הסוף הטוב של הס־רט, שיהיה משהו אחד טוב בכל הדבר הזה".

הסוף הטוב לא התרחש. המועד שבו הצליח עמניאל לבסוף לגייס את הכסף (30 אלף דולר) ולשחרר את האריטי והתינוק היה בדיוק כאשר ישראל הקימה את הגדר וסייבה לאפשר כניסה. במשך ימים הם שהו בש־מש הקופחת ללא מזון או שתייה עד שגורשו על ידי ישראל בחזרה למצרים ומשם שוב לאריתריאה. עברו שנתיים מאז שבני הווג נפרדו, ולא נראה כי יש מועד לאיחוד המשפחה באופן.

מבחינה רגשית, איך הצלחת להביל את כל הסרי פורים הקשה האלה?

"אני ומרון היינו בזכות ביחה הכאב היה בלתי נסבל לפעמים. הדבר הכי קשה עבורי היה לחזור מיום צילו־מים עם התחושה שצריך להוציא את החומרים האלה מיה. שזה נעניין של חיים ומוות. אבל חיכיתי, כי ידעתי שצריך לעבוד על זה, שזה יהיה מספיק חזק אחרת זה לא יעבור. כל הזמן הרגשתי שהשעון מתקתק".

היית לך נקודת שבירה במהלך הכנת הסרט?

"כן. כשהדמות הראשונה שנחשפתי אליה, סלאם, שהיתה בשבי עם הילד שלה זמן ממושך, מתה. הסרט בכלל היה אמור להיות עליה. מרון ניסתה לגייס עבורה כסף ובסוף היא נמכרה לחוטף אחר. במהלך הצילומים מצאנו אותה מחדש. האריטי סיפרה שסלאם הגיעה למחנה שבו היא נמצאת ושהיא היתה במצב נורא. היא אמרה ששרפו לה את כל הראש. מרון אמרה לי 'אין לה עוד הבה זמן. חייבים להוציא אותה עכשיו'. עברו כמה ימים, וכשצילמנו את עמניאל מדבר עם האריטי היא אמרה לו שמישהי מתה היום. מיד שאלתי מי זאת? היא אמרה 'סלאם'. באותו רגע באמצע הצילומים פר־צתי בככי. פשוט קרסתי שם. קיבלתי את ההורעה על מות דמות אחת דרך דמות אחרת בסרט".

זמח קרה לילד שלה?

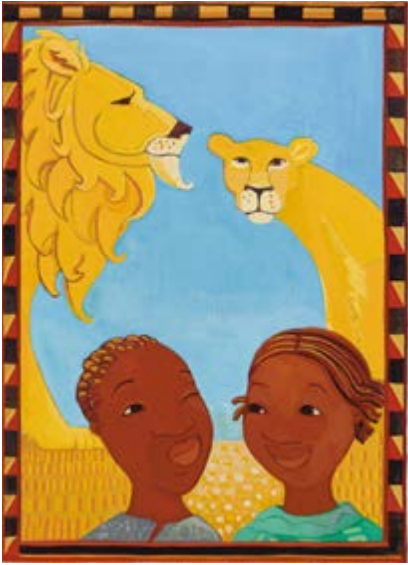
"במהלך מהאריטי שתרבר עם המבריחים שיתנו לה את הילד כשנצליח לגייס את הכסף בשביל לפי־דות אותה. הוא השתחרר יחד איתה וחצה את הגבול עם מישהו אחר, שנמצא היום בישראל. היום הוא שוהה במעון. פגשתי אותו. זה היה קשה מדי להכניס לסרט. עד היום אין לי תמונה של סלאם. אבל אני חושבת עליה הרבה ומדמיינת איך היא נראית".

למרות שולתפעת מחנות העינויים יש אחראים ברורים, את נמנעת בסרט מלהפנות אצבע מא־שימה. למה?

"כשמצביעים על מישהו כאשם, זה באופן מידיי־מרדר את השיח, מייצר מחנות של ימים ושל שמאל והסיפור הולך לאיבוד. הסיפור הזה הוא מורכב וזאת אחריות של כל אחד מאיתנו להתמודד איתו. כשאנחנו מאשימים מישהו אנחנו מסירים מעצמנו אחריות. אני לא עושה את העבודה עבור הצופים. כל אחד יוצא עם הסרט עם המחשבות שלו. זה משאיר את הקהל מאוד המום. וזה באמת המצב. אין כרגע פתרון וצריך לש־בת ביחד ולמצוא אותו. כשביל לעשות את זה אנחנו צריכים להפסיק להתעלם. הרבה פעמים שואלים אותי אחרי הקרנה 'איך זה יכול להיות?' 'איפה העולם?' –

שיקוי אומץ

"מולו וצגאי" הוא ספר ילדים שמבוסס על דמויותיהם של ארבעה פליטים שהגיעו לישראל מאפריקה. שניים מהם מוחזקים במתקן חולות

איור של סילביה כביב מתוך הספר

מתאים גם למבוגרים.

בספר לא מוזכרת ארץ המוצא או ישראל. "זה סיפור על שני ילדים בני עשר שחווים מסע פליטות קשה אבל הם גיבורים ויוזמים ומסתד־רים ועושים זאת בחן. הסיפור משקף את הפליטים עצמם שעליהם מבוססות הדמויות, שאף פעם לא שוקעים לרחמים עצמיים או ייאוש עמוק", אומרת ורטה זהבי. "הם סיפרו ממקום נורא אציל נפש, לא רצו להכביד עלינו. נתנו לילדים לקרוא את הספר והם קראו אותו בנשימה עצורה ולא הידרכו. זה לא בסגנון מרקו מחפש את אמא, השפה היא מאוד מדודה וללא סחטנות רגשית".

בראיון ממתקן חולות אומר אחד השותפים לכתביכת הספר, קסטה ורסנאי, כי "מטרת הספר היא שיראו אותנו בתור בני אדם. לפעמים אני רואג כשאני שומע מה אומרים עלינו בחדשות. ילדים שומעים את המילים הרעות האלה והם מאמינים להכלל זה לא טוב. אני מאוד גאה שה ספר הזה יצא ואני גם מאוד עצוב שאני לא יכול להיות שם עכשיו כשהוא מתפרסם. פה בחולות, אין כמעט ספרים רובכ האנשים משועממים. אני שים מסתובבים סתם. ישנים. לא מתקרמים".
מה היית עושה אם היית עכשיו בחוץ? ■

"כותב סיפור המשך".

אני שואלת 'מי זה העולם? העולם זה אני והעולם זה מאתם. אנחנו צריכים לעשות עם זה משהו'."

מה את חושבת שציתן לעשות?

"הדבר הראשון זה להיות מודע. ברור לי שלא כל אחד יכול להתפנות להילחם בזה. אבל הדבר הבסי־סי ביותר הוא להבין מי האנשים שנמצאים סביבך. מיהם אותם 'מסתננים'. לפגוש אותם. לשמוע את הסיפור שלהם. המטרה שלי בסרט הזה היא להניע לפעולה, לסגור את מחנות העינויים ולעזור לאלו ששרדו וזקוקים לשיקום וסיוע. מאז הקמת הגי־דר כמעט שלא מגיעים לכאן אנשים וצריך לעזור לניצולים שנמצאים כאן. אני חייבת לציין שאמי־